

Персида Јовановић,
председник Грађанског одељења за радне спорове
Апелационог суда у Београду

ДОПРИНОСИ ЗА ОБАВЕЗНО СОЦИЈАЛНО ОСИГУРАЊЕ

Увод

У пракси, између запослених и послодаваца настаје спор јер послодавци не исплаћују зараде за обављени рад, или исплаћују зараде а не уплаћују доприносе. Да би остварили право на одговарајућу зараду запослени покрећу спорове пред надлежним судовима.

Законом о раду уређују се права, обавезе и одговорности из радног односа, као и посебним законом у складу са ратификованим међународним конвенцијама. Општим радно-правним одредбама Закона о раду прописане су обавезе послодавца, међу које обавезе спада и обавеза да запосленом за обављени рад исплати зараду. Овој обавези послодавца, у складу са законом одговара право запосленог на одговарајућу зараду, утврђену у складу са законом, општим актом и уговором о раду. Одредбом члана 105 став 2 Закона о раду прописано је да се под одговарајућом зарадом сматра зарада која садржи порез и доприносе који се плаћају из зараде. Одговарајућа зарада обрачунава се са порезима и доприносима, у бруто износу, по бруто принципу. Запосленом се исплаћује зарада без пореза и допринос, у нето износу. Послодавац је дужан да обрачунате доприносе уплати у корист запосленог надлежним фондовима о чему ће даље бити речи.

Доприносима се обезбеђују средства за финансирање обавезног социјалног осигурања. Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање (Службени гласник РС број 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 47/13, 108/13, 57/14) уређује доприносе за обавезно социјално осигурање, обвезнике доприноса, основице доприноса, стопе доприноса, начин обрачунавања и плаћања доприноса, као и друга питања од значаја за утврђивање и плаћање доприноса.

Доприноси у смислу овог закона јесу: допринос за пензијско и инвалидско осигурање, допринос за обавезно здравствено осигурање, допринос за случај незапослености-допринос за обавезно осигурање за случај незапослености.

Средства доприноса су јавни приход, под контролом и на располагању организација за обавезно социјално осигурање, основаних законима који уређују систем обавезног социјалног осигурања, за намене утврђене у складу са тим законима.

Уплата доприноса

Уплата доприноса за обавезно социјално осигурање је законска обавеза послодавца. Законом о раду прописано је да запослени има поред осталих, право на здравствену заштиту и друга права у случају болести, смањења или губитка радне способности и старости, материјално обезбеђење за време привремене незапослености. Остварење ових права од стране запосленог у наведеним случајевима зависи од испуњења обавезе послодавца да уплати доприносе. Доприноси се сврставају у категорију права запослених из радног односа, због чега је сагласно одредби члана 22 став 3 Закона о уређењу судова основни суд надлежан да поступа и када је предмет спора само уплата неуплаћених доприноса за социјално осигурање. Такав став је исказао и Уставни суд Републике Србије и у одлуци Уж.3506/2012 од 21.2.2013. године. Обавеза уплате доприноса у корист запосленог је у вези са обавезом исплате зараде за обављени рад, са исплатом разлике зараде или уговорене накнаде за привремене и повремене послове.

Обвезник обрачунавања и плаћања доприноса из основице и на основицу за запослене, изабрана, именована и постављена лица и лица која обављају привремене и повремене послове је послодавац. Послодавац је дужан да ове доприносе обрачуна и уплати истовремено са исплатом зараде, разлике зараде или уговорене накнаде за привремене и повремене послове, по прописима који важе у моменту исплате тих примања.

Допринос за обавезно пензијско и инвалидско осигурање

Обавезним пензијским и инвалидским осигурањем обезбеђују се права за случај старости, инвалидности, смрти и телесног оштећења. Права из пензијског и инвалидског осигурања остварују се код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање. Обавезно осигурана лица у смислу Закона о пензијском и инвалидском осигурању (Службени гласник РС бр. 34/03, 64/04, 84/04, 85/05, 101/05, 63/06, 5/09, 107/09 и 101/10) су поред осталих и запослени, односно поред осталих запослених : запослени у предузећу, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе, или код физичких лица, цивилна лица на служби у Војсци Србије, професионална војна лица према прописима о Војсци Србије, изабрана или постављена лица, ако за обављање функције остварују зараду, односно накнаду зараде, лица која су у радном односу, односно запослени ван просторија послодавца, лица која у складу са законом обављају привремене и повремене послове, ако нису осигурана по другом основу, лица за чијим је радом престала потреба, као и лица којима је престало запослење због стечаја, ликвидације, односно у свим случајевима претанка рада послодавца, док остварују новчану накнаду према прописима о раду и запошљавању.

Својство осигураника стиче се даном почетка а престаје даном престанка запослења. Својство осигураника утврђује се на основу пријаве на осигурање, односно одјаве осигурања у складу са Законом о пензијском и инвалидском осигурању. Фонд води матичну евиденцију о осигураницима, обвезницима плаћања доприноса и корисницима права из пензијског и инвалидског осигурања. Пријаве података за матичну евиденцију за запослене подноси фонду послодавац.

Својство осигураника за лице за које је поднесена пријава на осигурање утврђује се увођењем у матичну евиденцију издавањем потврде о пријему пријаве на осигурање. Исто се примењује и приликом одјаве осигурања.

Уколико послодавац није за запосленог поднео пријаву на осигурање, запослени може поднети захтев за утврђење својства осигураника фонду, који доноси писмено решење о утврђивању својства осигураника.

Својство осигураника, стаж осигурања, зараде, накнаде зараде, основице осигурања, односно уговорене накнаде које се узимају за утврђивање висине права утврђује фонд на основу пријаве података, уношењем података у матичну евиденцију. У матичну евиденцију уносе се подаци о осигураницима, корисницима права из пензијског и инвалидског осигурања, обвезницима плаћања доприноса за пензијско и инвалидско осигурање.

Права из пензијског и инвалидског осигурања су: за случај старости-право на старосну пензију; за случај инвалидности-право на инвалидску пензију; за случај смрти:право на породичну пензију и право на накнаду погребних трошкова; за случај телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу-право на новчану накнаду за телесно оштећење; за случај потребе за помоћи и негом другог лица-право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица. Стога је важно да обвезник-послодавац за запосленог поднесе пријаву на осигурање, како би стекао својство осигураника, да за њега уплати доприносе за пензијско и инвалидско осигурање, како би запослени у законом одређеним случајевима имао права из пензијског и инвалидског осигурања. Та права се остварују код фонда. Обезбеђују се у поступку предвиђеном законом којим је уређен општи управни поступак.

У случају да послодавац за запосленог не уплати доприносе за пензијско и инвалидско осигурање, запослени може против послодавца покренути поступак пред основним судом ради уплате доприноса. Зависно од околности случаја, односно од тога да ли је послодавац запосленом исплатио зараду, тај захтев може бити самосталан - да се обавезе послодавац да за запосленог уплати доприносе фонду или уз захтев да се обавезе послодавац да запосленом исплати зараду. Да би тужба садржала све што је потребно да би суд по њој могао поступити потребно је да се назначи врста доприноса који није уплаћен, у овом случају доприноса за пензијско и инвалидско осигурање, да се наведе фонд код којег се остварују права из пензијског и инвалидског осигурања, да се уплата врши за запосленог, да се наведе коме треба да се изврши уплата, да се назначи временски период на који се захтев односи и да се наведе основица (зарада). Послодавац своју обавезу да запосленом за обављени рад исплати зараду, извршава тако што запосленом којег је пријавио на осигурање обрачуна зараду у бруто износу, исплати му одговарајућу зараду у нето износу и за њега уплати фонду овај допринос. Стога запослени не може у тужби којом је покрене-

нуо поступак за уплату доприноса поставити захтев да се обавезе послодавац да му уплати допринос.

Допринос за здравствено осигурање

Законом о здравственом осигурању уређују се права из обавезног здравственог осигурања запослених, организација и финансирање обавезног здравственог осигурања. Обавезно здравствено осигурање обезбеђује се и спроводи у Републичком фонду за здравствено осигурање и организационим јединицама републичког фонда (филијале). Средства за остваривање права из обавезног здравственог осигурања обезбеђују се уплатом доприноса за обавезно здравствено осигурање, као и из других извора, у складу са законом. Обавезно здравствено осигурање обухвата: осигурање за случај болести и повреде ван рада; осигурање за случај повреде на раду или професионалне болести. Осигураници су физичка лица која су обавезно осигурана у складу са Законом о здравственом осигурању-запослени.

Права из здравственог осигурања су: право на здравствену заштиту; право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад осигураника; право на накнаду трошкова превоза у вези са коришћењем здравствене заштите. Ова права се остварују под условом да је доспели допринос за здравствено осигурање плаћен, ако законом није друкчије одређено. Остварују се код Републичког завода за здравствено осигурање.

Допринос за случај незапослености

Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености уређују се: послови и носиоци послова запошљавања; права и обавезе незапосленог и послодавца; активна политика запошљавања; осигурање за случај незапослености и друга питања од значаја за запошљавање, повећање запослености и спречавање дугорочне незапослености у Републици Србији.

Послодавац у смислу овог закона јесте домаће или страно правно и физичко лице, које пријављује потребу за запошљавањем, запошљава и уплаћује допринос за осигурање за случај незапослености.

Послове запошљавања, осигурања за случај незапослености, остваривање права из осигурања за случај незапослености и других права у складу са законом и вођење евиденција у области запошљавања обавља Национална служба.

Обавезно осигурање за случај незапослености је део система обавезног социјалног осигурања грађана којим се обезбеђују права за случај незапослености на начелима обавезности, узајамности и солидарности. Обавезним осигурањем обезбеђују се права за случај незапослености, и то: новчана накнада; здравствено осигурање и пензијско и инвалидско осигурање у складу са законом; друга права у складу са законом. О правима незапосленог из обавезног осигурања одлучује се у поступку прописаном законом којим се уређује општи управни поступак, ако законом о запошљавању није другачије одређено.

Закључак

Право запосленог на уплату доприноса је право из радног односа, јер запослени за обављени рад има право на одговарајућу зараду, која се поред осталог састоји и из доприноса, те је послодавац дужан да зараду обрачуна по бруто принципу - да обрачуна зараду запосленог са доприносима и да запосленом исплати нето зараду, односно зараду без пореза и доприноса, о чему је дужан да сачини обрачун приликом сваке исплате по овом основу запосленом. Међутим, обавеза послодавца да запосленом исплати одговарајућу зараду престаје када поред исплате зараде запосленом, обрачуна и у корист запосленог уплати доприносе за пензијско и инвалидско осигурање Републичком фонду пензијског и инвалидског осигурања, доприносе за здравствено осигурање Републичком заводу за здравствено осигурање и доприносе за случај незапослености Националној служби за запошљавање. Суд је надлежан да одлучује о самосталном захтеву за уплату доприноса.

Послодавац је претходно дужан да на прописаном обрасцу пријави запосленог Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање, Републичком заводу за здравствено осигурање, Националној служби за запошљавање, како би уношењем података о запосленом у матичну евиденцију фонда, запослени стекао статус осигураног лица. Уколико послодавац не пријави запосленог, запослени може од надлежног фонда тражити утврђење својства осигура-

ног лица. Стога суд није стварно надлежан да одлучује о захтеву запосленог да се обавезе послодавац да попуни за њега одговарајући образац и да га преда надлежном фонду. Решавање овог спора не спада у судску надлежност, па ће се суд коме је тужба поднета огласити стварно ненадлежним и одбацити тужбу, јер је надлежан за одлучивање фонд у управном поступку.

Од испуњења ове обавезе послодавца зависи остварење права запосленог код Републичког фонда ПИО и код других фондова.

Сагласно изложеном, неуредна је тужба са захтевом за уплату доприноса у следећим случајевима: када садржи захтев да се уплате доприноси без навођења врсте доприноса (допринос за пензијско и инвалидско осигурање, допринос за здравствено осигурање и допринос за случај незапослености); када садржи захтев да се уплате доприноси надлежним фондовима, без навођења фондова (права из пензијског и инвалидског осигурања остварују се код Фонда за пензијско и инвалидско осигурање; права из здравственог осигурања остварују се код Републичког завода за здравствено осигурање; права за случај незапослености остварују се код Националне службе за запошљавање). Запослени је дужан да у тужби наведе врсту доприноса који потражује, да назначи временски период за који допринос није уплаћен, да наведе основицу (зарада, накнада зараде итд), да определи захтев тако да се обавезе тужени послодавац у корист тужиоца уплати одређену врсту доприноса и да се зависно од врсте доприноса назначи фонд коме се уплата врши. Примера ради, ако је у питању допринос за пензијско и инвалидско осигурање, треба назначити Фонд за пензијско и инвалидско осигурање, код кога се та права остварују.